

Til: Helse- og omsorgsdepartementet

Oslo, 13.10.2023

Høringsinnspill: Hvordan fremme folkehelse og levekår i samiske områder?

Nasjonalforeningen for folkehelsen er en frivillig, humanitær organisasjon som jobber med folkehelse, forskning på hjerte- og karsykdommer og demens, og er en interesseorganisasjon for personer med demens og deres pårørende. Nasjonalforeningen for folkehelsen har helselag og demensforeninger over hele landet.

Diskriminering som helsedeterminant

Nasjonalforeningen for folkehelsen er glad regjeringen har satt i gang arbeidet med en stortingsmelding om folkehelse og levekår i samiske områder. Den samiske befolkning står fremdeles overfor alvorlige utfordringer knyttet til diskriminering, fordommer og manglende anerkjennelse av språk og kultur. Å bli utsatt for diskriminering kan påvirke helse og livskvalitet negativt. I tillegg til å bli utsatt for ulike former for direkte og indirekte diskriminering, har samene en historie med undertrykking og assimilering. De langsiktige konsekvensene av en slik opphopning av opplevd diskriminering og generasjonstraumer kan påvirke helse- og levekår i den samiske befolkningen.

Betegnelsen sosiale helsedeterminanter brukes om de levekår og samfunnsforhold som påvirker folkehelsen inkludert sosial ulikhet i helse. Oppvekstvilkår som inntekt i familien, barnehage, skole, muligheter i nærmiljø og fritid, utdanning og arbeid påvirker mulighetene til god helse gjennom livsløpet. Om slike helseressurser er sosialt ulikt fordelt, skaper vi som samfunn sosial ulikhet i helse. Stortingsmeldingen om folkehelse og levekår i samiske områder må ha en slik bred tilnærming til forståelsen av folkehelse. I tillegg er det avgjørende å forstå diskriminering som en egen påvirkning på helse på tvers av de sosiale helsedeterminantene i Norge. Nasjonalforeningen for folkehelsen mener derfor det er viktig at stortingsmeldingen redegjør for diskriminering overfor samefolket som en helsedeterminant de effektene som følger av denne diskrimineringen.

Bedre kunnskap

I Norge registreres ikke informasjon om etnisk tilhørighet eller urfolksstatus. Datakildene vi har tilgjengelige som gjelder samer er fragmenterte og det mangler et godt grunnlag for å kunne utvikle politikk og tjenester som har betydning for det samiske samfunnet. Det er behov for økt kunnskap, men det er viktig at bekymringene og utfordringene knyttet til å samle inn data om samisk etnisitet i administrative data tas på alvor, slik som beskrevet i rapporten En menneskerettighetsbasert tilnærming til samisk statistikk i Norge av Norges institusjon for menneskerettigheter.

Den store befolkningsbaserte helse- og levekårsundersøkelsen SAMINOR er en av de viktigste kildene til kunnskap om helse og levekår i den samiske og nordnorske distriktsbefolkningen. Den første undersøkelsen ble gjennomført i 2003 og nå planlegges den tredje undersøkelsen.

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener det må komme på plass en fast finansiering av SAMINOR.

Likeverdig tilgang til tjenester

Departementet gjør det klart i sin invitasjon til innspill til denne stortingsmeldingen at innspill om utvikling av helsetjenestetilbudet i samiske områder ønskes i andre sammenhenger. Selv om ikke utvikling av innhold i helsetjenester ikke skal være tema i denne meldingen, mener Nasjonalforeningen for folkehelsen at likeverdig tilgang til tjenester må vurderes som en egen levekårsfaktor eller helsedeterminant. Samer møter ulike former for indirekte og strukturell diskriminering i møte med blant annet offentlige tjenester. Dette kan påvirke levekår både gjennom utstøting og tilgang til sosiale sikkerhetsnett i den universelle velferdsstaten. Stortingsmeldingen bør vurdere virkemidler for å sikre lik tilgang til tjenester.

Mina Gerhardsen
Generalsekretær